

92
ΚΟΥ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΨΙΔΑΚΗ
Ο
ΚΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΡΜΟΥ
ΠΗΣ 4784

92
ΚΟΥ

ΔΩΡΕΑ
ΤΑΜΕΙΟΥ ΕΦΕΔΡΩΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΩΝ
ΝΟΜΟΥ ΧΑΝΙΩΝ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΨΙΛΑΚΗ

ο

ΚΡΗΣ ΜΙΧΑΗΛ ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ	
— ΧΑΝΙΩΝ —	
Λύξ. αριθ.	4784
Χρονολ. Εισαγ.	15-3-1958
Ειδικότης	Β. Ψιλάκη
Αριθ.	92 / ΚΟΥ

Συνάδελφοι ἑταῖροι ἐπραγματεύθησαν ἤδη ἀπὸ τῆς τῶ ἔτος τοῦτο ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμετέρας Ἑταιρείας, πᾶν δεξιῶς ἀληθῶς καὶ ἐμβριθῶς, ἀπὸ τοῦ βήματος τούτου θέματα στρεφόμενα περὶ διάφορα σπουδαῖα καὶ ἐθνωφελῆ ζητήματα, ἐφ' ᾧ καὶ ἐπεσπάσαντο δικαίως ἀμέριστον καὶ ζωηρὰν τὴν ἐπιδοκίμασίαν τοῦ φιλοπροσόδου κοινοῦ. Εἰς ἐμὲ θὰ ἐπιτραπῇ ὑπὸ τοῦ εὐγενοῦς καὶ φιλακροάμονος ἀκροατηρίου, τοῦ τόσῳ εὐμενῶς τιμήσαντός με διὰ τῆς ἐπισκέψεως αὐτοῦ, νὰ παρεκκλίνω μικρὸν καὶ τάμω ἄλλην ὁδόν, σύμφωνα νοεῖται πάντοτε πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς Ἑταιρείας ἡμῶν ἐπιδικωζόμενον σκοπόν. Θὰ μοι ἐπιτραπῇ τουτέστι νὰ πειραθῶ νὰ θίξω, ὅση ἐμοὶ δύναμις, χορδὴν, τῆς ὁποίας αἱ δονήσεις καὶ οἱ τόνοι νὰ μεταγάγωσιν ἡμᾶς εἰς χώρους οἰκείους πρὸς τὴν ὑψηλὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἔννοιαν, εἰς ἐποχὴν, ἣτις, ἐν ὑπερανθρώπῳ δοκιμασίᾳ καὶ πάλῃ, ἐπανήγαγε τέλος εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν τοῦτον τὸν Ἑλληνισμόν, ἀνέστησε τὴν ὑπὸ πάντων τέως ἐν τοῖς νεκροῖς λογιζομένην Ἑλλάδα. Καὶ λοιπὸν θὰ προστήσω πρὸς τοῦτο ἡμῖν εἰκόνα προσωπικότητος καὶ φυσιογνωμίας ἀνδρὸς πρωτοτύπου καὶ ἐκτάκτου, δράσαντος καὶ πρὸ τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος καὶ κατ' αὐτόν, εἴπερ τις καὶ ἄλλος, καὶ ἐν τούτοις λανθάνοντος, ἴσως ἔτι καὶ ἀγνωστομένου ὑπὸ πολλῶν, τοῦ μεγάλου ποτὲ τῆς Κρήτης ἄρχοντος, ἐνθουσιωδестаτοῦ δὲ ἀγωνιστοῦ καὶ ἐπιδειξιωτάτου στρατηγοῦ, τοῦ Μιχαήλ Κουρμούλη.

Οὐδὲν ἕτερον, φίλοι ἀκροαταί, συμβάλλεται καὶ συντελεῖ πρὸς ἔξαρσιν τοῦ πατριωτικοῦ φρονήματος, ὅσω βεβαίως ἢ προβολὴ εἰκόνος, ἀφ' ἧς, ὡς ἀπὸ ἐστίας φωτοβόλου, ἐκθρώσκουσι καὶ ἐξακοντίζονται ἀκτῖνες φωτίζουσαι ἀπλέτως τὸν ὄρωντα αὐτήν καὶ διὰ

τουούτου ἐρεθισμοῦ ἐγείρουσαι ἐν αὐτῷ συναισθήματα ἀνάγοντα καὶ ἀνυψοῦντα αὐτὸν εἰς τὴν ἀρχέτυπον καὶ ἀνεξάντλητον ἐκείνην πηγὴν, ἐν ἣ ἑδράζεται ἐν βαθμῇ ἀνεκφράστῳ τὸ ἰδανικὸν τοῦ καλοῦ, τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐσμέν, θεία βουλήσει, θνητοὶ καὶ κατ' ἀκολουθίαν τὸ ἕτερον τῶν ἐν ἡμῖν συστατικῶν μερῶν ἀστατεῖ καὶ παραπαίει καὶ πλεῖστον ἀντιστρατεύεται πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τὰς ἐπιταγὰς τοῦ συνοίκου καὶ συντρόφου αὐτῷ στοιχείου· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής. Τοῦτου οὕτως ἔχοντας, καὶ ἐν παντὶ θνητῷ, καὶ ἐν αὐτῷ τῷ κατ' ἕξιν μᾶλλον ἢ κατὰ φύσιν ἀσθενεῖ καὶ κακῷ, ἐνυπάρχοντος μορίου εὐγενοῦς ἐγώισμοῦ, εὐγενοῦς καὶ θείας φιλαυτίας, ἔπεται ὅτι δεῖται πλειστάκις ὁ θνητὸς κεντρισμοῦ πρὸς ἐξαρσιν, πρὸς πτέρωσιν καὶ ἀπὸ τῆς χαμαιζήλου ὕλης πτήσιν, πρὸς ἐνέργειαν καὶ δράσιν ἠθικὴν καὶ ἀθάνατον. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου οὐδὲν τόσῳ πρόσφορον καὶ σκόπιμον, ὅσῳ βεβαίως τὰ πατριωτικὰ καὶ γενναῖα παραδείγματα, αἱ πρὸς μίμησιν καὶ πρὸς αὐτὰ συμμόρφωσιν ἀθάνατοι ὑπομνήσεις καὶ δὴ ἐν ἰδρύματι οὕτως ἔθνικῷ, οὕτως ὄντως εὐαγεῖ, ὅσῳ τὸ ἡμέτερον, καὶ ὁ ὑπ' αὐτοῦ πρὸς ἐξερεύνησιν καὶ θεραπείαν τῶν νομίμων ἀναγκῶν τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐπιδιωκόμενος σκυπός.

Ἡ ὑψηλὴ καὶ αἰθεροβάμων τοῦ ἡμετέρου ποιητοῦ Δισχύλου γραφὴς ἐπροσωποποίησε καὶ ἐνεσάρκωσεν ἐν τοῖς ἔργοις καὶ τοῖς παθήμασι τοῦ γενάρχου ἡμῶν Προμηθέως τὴν ποτνίαν, ἀλλὰ καὶ πολυτλήμονα Ἑλλάδα. Ποιητής, οἷος ὁ ἀρχηγέτης ἐν τοῖς δραματικοῖς καὶ τραγικοῖς, οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ θεοφόρος προφήτης. Ὡς ὁ ἥρωας αὐτοῦ Προμηθεύς, ἀραρπάζει καὶ αὐτὸς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρὶ ἀπὸ τῆς αἰνάου καὶ ἀρχετύπου τῆς ἀληθείας πηγῆς· καὶ λοιπὸν διανοίγει καὶ βλέπει τὰ μέλλοντα, προφητεύει· προφητεύει, διότι ὁ Θεὸς παρέχῃ δύναμιν ὀραματικὴν εἰς αὐτὸν μεῖζονα κατὰ πολὺ παντὸς ἐπὶ γῆς θνητοῦ. Ἡ Ἑλλάς κλέψασα κατὰ τὴν Προμηθεῖα τοῦ ποιητοῦ τὸ θεῖον καὶ οὐράνιον τῆς σοφίης στοιχεῖον καὶ καταγαγοῦσα αὐτὸ ἄνωθεν καὶ μεταλαμπιδεύσασα τοῖς πᾶσιν ἀφθόνως, ἔπρεπε νὰ προσηλωθῇ καὶ δὴ καὶ ἐπὶ τοῦ Καυκάσου τίλος, τοῦ πρὸς τὸ Τουρκεστὰν ἀκριβῶς ἀφορῶντος, καὶ νὰ καταβι-

βρώσκωνται τὰ σπλάγχνα καὶ τὸ ἦπαρ αὐτῆς ὑπ' ὀρνέου φοβεροῦ, οἷος ὁ ἐκ τῶν στεππῶν τῆς τῶν Τουρκομάνων χώρας ἐπιπτώς ἐπ' αὐτὴν σαρκοβόρος γύψ.

Ἄλλ' ὁ οὐρανοδάμων, ὁ μυστηριώδης ποιητής, ἔπλασε καθὼς προφήτης καὶ σωτῆρα τοῦ Δεσμώτου αὐτοῦ Προμηθέως. Ἐποίησε τὸν υἱὸν τοῦ Διὸς Ἡρακλέα λυτρωτὴν τοῦ οὕτω φθονεῶς καὶ κακεντρεχῶς καταδεδιωγμένου, ἐν τέλει δὲ προσπεπατταλευμένου καὶ ὑπὸ τοὺς ὄνυχας καὶ τὸ χαλκοῦν ῥάμφος τοῦ ἀγρίου ὀρνέου ἀσπαίροντος ἑλληνικοῦ γενάρχου. Ἄλλὰ τίς αὐτός ὁ εἰκονιζόμενος ἐν τῷ Προμηθεῖ δεσμώτης; Τίς ὁ θεόπεμπτος αὐτοῦ σωτὴρ καὶ λυτρωτής Ἡρακλῆς; Οὐδεὶς ἕτερος βεβαίως ἢ ἡ Ἑλλάς, ἢ τὸ ἀνθρώπινον γένος γαλουχήσασα καὶ θρέψασα καὶ παιδεύσασα, εἰς ἀμοιβὴν δ' εὐγνώμονα, μυριοτρόπως ἐκ φθόνου κακεντρεχοῦς καταδιωχθεῖσα καὶ εἰς θάνατον τέλος φοβερόν καταδικασθεῖσα· οὐδεὶς δ' ἕτερος ὁ λυτρωτής αὐτῆς καὶ σωτὴρ Ἡρακλῆς ἢ τὸ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἀναπετασθὲν καὶ ἀνυψωθὲν ἔθνικόν ἡμῶν ἀπὸ τῆς Ἱερᾶς Λαύρας λάβαρον. Ἐν τῶν μεγάλων αὐτοῦ τέκνων, εἰς τὰ ὅποια ὁ ἱερός τοῦ ἔθνους ἀρχιθύτης, εὐλογῶν ἀπὸ τῆς Λαύρας σύμπαν τὸ τέως δοῦλον γένος, παρέδιδε πρὸς θρίαμβον τοῦ Ἱεροῦ ἡμῶν Ἀγῶνος τὸ λάβαρον τοῦτο, ἦν καὶ ὁ ἐκ Γόρτυνος τῆς Κρήτης Μιχαὴλ Κουρμούλης.

Ἡ προβαλλομένη ἡμῖν αὕτη προσωπικότης θὰ παραστήσῃ μετ' ἀληθοῦς καὶ ἀκριβοῦς ἐξεικονίσεως τόσῳ ἔκτακτον ἔθνικῶς καὶ ἰδιάζουσαν ἀνθρωπίνως φυσιογνωμίαν, ὥστε θέλει φανῆ ἐν πάσαις αὐτῆς ταῖς ἐκφάνσεσι, καὶ δὴ ἐν τοιούτοις τοῦ γένους ἡμῶν χαλεπωτάτοις καιροῖς, οἱοὶ πρὸ πάντων ὁ μετὰ τὴν ἐπὶ Ὀρλώφ τῷ 1770 ἐν Πελοποννήσῳ καὶ Κρήτῃ ἔθνικὴν καταστροφὴν, ὃν ἀληθῶς μυστηριώδες, ἀλλὰ μυστηριώδες κόσμον ὅλον ἐν ἑαυτῷ ἐγκλείει οὐ μόνον προσδοκῶν καὶ ἐλπίδων εὐαιῶνων ἔθνικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐνεργειῶν καὶ δράσεως ἀκαταπονήτου πρὸς τοῦτο καὶ ἐπιμόνου. Ἄλλ' ἄς μὴ προεξοφλῶμεν τὰ κατὰ τὴν ἰδιοφυῶν καὶ ἔκτακτον ταύτην προσωπικότητα καὶ ἀκούσωμεν.

Ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὑστάτη πασῶν τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἢ

Κρήτη κατέπεσεν ὑπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα τῶν ῥωμαϊκῶν λεγεῶνων πλήγματα, οὕτω καὶ ἐν τοῖς μετὰ Χριστὸν αἰῶσι τελευταία ὑπέκυψεν εἰς τὴν εἰς ὕψος ὑπὲρ τὸν Σταυρὸν αἰρομένην, χάριτι βεβαίως τῶν φιλοχρίστων ἡγεμόνων καὶ λαῶν, Ἡμισέληνον. Οἱ ἐν τῷ μακρῷ τούτῳ χρονικῷ διαστήματι αἰῶνες συναπαρτίζουσιν ἐν ὅλον συναφὲς δρᾶμα, τοῦ ὁποίου αἱ πράξεις καὶ αἱ σκηναὶ διεξάγονται μὲν πάντοτε ἐναγωνίως σφόδρα καὶ περιπαθέστατα, πλήν ἀλλ' ὅμως δὲν διαφαίνεται που λύσις, καὶ Κύριος οἶδε μέχρι πόσου ἔτι χρόνου!, λύσις λέγομεν ἐπάγουσα καὶ τὸν ἐκ τοσούτων καὶ τηλικούτων παθημάτων καὶ ἀλληλοδιαδόχων περιπετειῶν τῆς ἡρώιδος νήσου ἐξίλασμον καὶ κάθαρσιν. Ἐν τῷ μοναδικῷ τούτῳ βεβαίως δράματι παρέρχονται ἐπὶ τῆς σκηνῆς Ῥωμαῖοι, Ἀνδαλούσιοι, Σαρακηνοί, Γενουαῖοι, Ἑνετοί, Τοῦρκοι μετὰ Αἰγυπτίω. Πρὸς πάντας τούτους κραδαίνουσα αὕτη τὴν ἀσπίδα καὶ πάλλουσα τὸ δόρυ διεξάγει ὑπεράνθρωπον πάλην καὶ φαίνεται πίπτουσα καὶ λιποψυχοῦσα, οὐδὲν ἦττον ἐνδυναμουμένη ἐκ τῆς μυστηριώδους αὐτῆς γῆς ὡς ὁ μυθεύμενος Ἀνταῖος συνέρχεται, καὶ πάλιν μεγάλη μεγαλωστὶ ἀνορθοῦται καὶ οὐ μόνον ἀμύνεται κατὰ τῶν ἀγρίων αὐτῆς ἐπιδρομῶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιπίπτει καὶ ἐπιτίθεται κατ' αὐτῶν ἐκθύμως, ὁ δὲ κόσμος ὁ κατὰ καιροὺς τὴν ἀδιάλειπτον ταύτην πάλην θεώμενος ἐκπλήττεται μόνον καὶ ἐκθαμβοῦται, πλήν ἀλλ' ὅμως οὐδὲν οὐδὲ κατ' ἐλάχιστον ἐν τῇ ψυχῇ αὐτοῦ ἐλέους συναίσθημα ἐνεγείρεται· δὲν κάμπτονται, δὲν καθίρονται τὸ παράπαν, δὲν οἰκτιρίζονται οἱ τοιοῦτοι θεαταί, ἐνῶ τόσοι ὑψηλοὶ χαρακτῆρες κατὰ τὸ προαιώνιον τοῦτο δρᾶμα δρῶσιν, ἐνῶ τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα περιπέτεια πρὸ αὐτῶν παρερχόμενα ἀνελίσσονται· δὲν ἀποφασίζουσι τέλος νὰ θέσωσιν ἐν μέσῳ τὰς χεῖρας καὶ νὰ ἀναβοήσωσι: «Στῆτε, τύραννοι, ἐκὰς βέβηλος, φοβερὰ ἐβασανίσατε τὴν Ἑλληνίδα Κόρην, ἀπόκειται ἤδη καὶ εἰς αὐτὴν τοῦ λοιποῦ ὁ τῆς ἐλευθερίας στέφανος.» Δὲν ἀποφασίζουσιν, ἄπαγε, διότι ἡ Κρήτη εἶνε μυστηριωδῶς ἑλκυστικὴ, εἶναι πολυέραστος· τὸ κάλλιστον ὕλικῶς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ, ἡ ἔξοχος καλλονὴ καὶ ἡ ἔρασμιότης, εἶνε μέγιστον, φοβερώτατον εἰς αὐτὴν δυστύχημα.

Τίνος δούλης γῆς αἱ δέλτοι τῆς ἱστορίας ἀναγράφουσιν ἀγῶνας ὑπεραιωνίους; Τέσσαρες καὶ ἡμίσειαν ἑκατονταετηρίδας ὅλας ἐπά-
λαιεν ἡ Κρήτη κατὰ τῶν Ἑνετῶν· περὶ τὰς εἴκοσι μεγάλας ἐπα-
ναστάσεις, πλὴν πολυπληθῶν ἄλλων στάσεων καὶ ἀνταρσιῶν ἀ-
διαλείπτων, ἀπαριθμοῦνται κατ' αὐτάς· μία τῶν ἐπαναστάσεων
τούτων, ἡ τοῦ Ἀλεξίου Καλλέργη, ἐπὶ δέκα ὀκτῶ περίπου παρε-
τάθη ἔτη. Τέλος λήγει ἡ ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1669 μα-
κρῶν ἐνετικῆς κυριαρχίας διὰ τοῦ μακροχρονίου ἐκείνου πολέμου
τῶν Τούρκων κατὰ τῶν Ἑνετῶν περὶ τῆς κατοχῆς τῆς νήσου.
Κατὰ τὸ μυριόνεκρον τοῦτο δράμα ἄλλη πάλιν σκηνὴ πρωτοφανῆς
καὶ πρωτάκουστος ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ἱστορίᾳ ἐπὶ τῆς παναπότμου
γῆς διαδραματίζεται· εἴκοσι καὶ τρία ὅλα ἔτη παλαιῖε ἀνευδότης
ὁ Σταυρὸς κατὰ τῆς Ἡμισελήνου ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων τῆς γεραρχί-
ας πρωτεύουσας τοῦ βασιλείου τῆς Κρήτης, ἐπὶ τοῦ Χάνδακος, τοῦ
κοινῶς Μεγάλου Κάστρου, πάλαι δὲ καὶ νῦν Ἡρακλείου λεγομέ-
νου. Ἡ Δύσις καὶ ἡ Ἀνατολὴ σύμπασα ἔκθαμβος καὶ οὕτως εἴ-
πεῖν μὴ ἀναπνεύουσα θεᾶται τὴν τῶν Τιτάνων καὶ τῶν Γιγάντων
ταύτην πάλην, καθ' ἣν ἐν τέλει θριαμβεῖ ἡ δευτέρα κατὰ τῆς
πρώτης καὶ οὕτως ἐπικρατεῖ ἡ Ἡμισέληνος καὶ συμπληροῦται διὰ
τῆς ἀλώσεως τῆς Κρήτης τῷ 1669 ἡ κατάκτησις τοῦ ὅλου Ἑλ-
ληνορρωμαϊκοῦ ἢ Βυζαντινοῦ κράτους, ὑστάτης πάλιν τῶν ἑλλη-
νικῶν χωρῶν μεταπεσούσης αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κακοῦ εἰς τὸ χεῖρον,
ἀπὸ τοῦ δουλείου ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς εἰς τὸ τῶν Τούρκων βαρυνεν-
θέστατον ἡμᾶρ.

Κατόπιν τοιούτων ἀληθῶς ἐν τῇ ἀνθρωπότητι πρωτακούστων
ἐπὶ μιᾷ ἔστω καὶ μεγαλονήσου σκηνῶν καὶ περιπετειῶν εἶνε ἀ-
ναντιρρήτως θαῦμα, πῶς ἀφοῦ δὲν κατεβυθίσθη αὕτη εἰς τὰ τῆς
θαλάσσης βάθη, σώζεται ἔτι τοῦλάχιστον ἐπ' αὐτῆς ψυχὴ ζῶσα,
διότι μηδεὶς νομίση, ὅτι ἐν τῇ φοβερᾷ ταύτῃ αὐθις πάλῃ ἡ Ἑνε-
τία μόνη ἐπάλαιεν. "Ἀπαγε! Οἱ Κρήτες καὶ πάλιν ἔσπενδον χοὰς
ἀφθόνους, ποταμοὺς μᾶλλον αἱμάτων εἰς τὸν οὕτω βροτολοιογόν
Ἄρη, συμμαχοῦντες νῦν ἐκθύμως μέχρι τῆς ὑστάτης στιγμῆς μετὰ
τῶν πρώτων αὐτῶν κυρίων, ἵνα μὴ μεταπέσωσιν ἀπὸ τοῦ κακοῦ

εις τὸ χεῖρον, καὶ δὴ τοιοῦτο χεῖρον ! Εἶχε λοιπὸν ἐξαντληθῆ τέ-
λεον ἀφαιμαχθεῖσα ἡ δύστηνος νῆσος καὶ ἀποχωρησάντων τέλος τῶν
Ἐνετῶν, ὁπέπεσεν ἐξ ἐκδικήσεως καὶ ἐκ φύσεως τοιούτων κατα-
κτητῶν εἰς τὰ θανατηφόρα αὐτῶν πλήρηματα. Ἐτέθη εἰς τὴν δυσ-
δαίμονα, οὕτως ἐγκαταλελειμμένη καὶ μόλις ἀναπνέουσα, ἡ δι-
λημματικὴ αἵρεσις, ἡ ἀρησιβηρητικεία καὶ ἐξωμοσία, ἡ θάνατος,
διότι οὕτως ἐνόουν οἱ τοιοῦτοι νέοι ἐπιδρομεῖς καὶ κατακτηταὶ ὅτι
ἠσφάλιζον τοῦ λοιποῦ ἀπὸ νότου τελείως τὸ κράτος αὐτῶν, ἅπαν
τουτίστι τὸ τῶς Βυζαντινὸν κράτος.

Ἐν τοιαύτῃ ὁλως ἀπέλπιδι καταστάσει μὴ ἐπιτρεπούση εἰς τὴν
βαρुδαίμονα γῆν ἀντίστασιν τινα τοῦ λοιποῦ, ἔστω καὶ διὰ τοῦ
τῶν ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν συστήματος, διὰ τε τὴν νησιωτικὴν
αὐτῆς φύσιν καὶ τὴν τελείαν μετὰ ἀγῶνας αἰῶνων ἐξάντλησιν, τί
ἔδει νὰ πράξῃ, τοῦ πλήθους αὐτῆς ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνετοκρα-
τίας μέχρι τῆς ὀθωμανικῆς κατακτῆσεως ἐξ ἑπτακοσίων χιλιᾶδων
κατοίκων μόλις εἰς διακοσίας κατελθόντος καὶ μειωθέντος ; Οἱ μὲν
αὐτῶν ἐνεκαρτέρου εἰς φοικτὴν εἰλωτικὴν περιελθόντες κατὰστα-
σιν μεθ' ὅλας τὰς ἐνθαρρυντικὰς καὶ ἐπισήμους ὑποσχέσεις τῆς
Πύλης κατὰ τὸ τέλος τῆς ἀλώσεως. Ἄλλη δὲ μοῖρα αὐτῶν, ἐν
οἷς ἐπρωταγωνίστουσαν οἱ παραμεινάντες ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρα δυτικοῖ
Ἐνετοῖ (διότι οἱ παλαιότεροι τῶν Ἐνετῶν εἶχον ἀσπασθῆ τὸ ὀρ-
θόδοξον δόγμα ἐπὶ τῆς ὀλιγομήνου ἐκείνης ἀνεξαρτήτου δημοκρα-
τίας τοῦ Ἁγίου Τίτου καὶ ἐνέμειναν τοῦ λοιποῦ ἐν αὐτῷ) τὸ μὲν
δειλανδρήσασα ἢ ἐκ προστύχου συρφετοῦ καὶ ἐκ παιδομαζώματος
μεγάλου πρὸς γμανιτσαρισμὸν κατὰ τὴν ἄλωσιν ἀποτελουμένη, τὸ
δὲ μὴ θέλουσα νὰ ἀπολέσῃ τὰς μεγάλας αὐτῆς ὡς πολυκτῆμων
τιμαριούχος ἐπὶ Ἐνετοκρατίας κτήτεις πρὸς δὲ καὶ τὴν προτέραν
κοινωνικὴν καὶ πολιτικὴν θέσιν, ἀπεστάτησε καὶ ἠσπάσθη τὸν Ἰσ-
λαμισμὸν, οἱ ἐξ αὐτῆς δὲ τὴν καταγωγὴν ἔλκοντες ἦσαν πρὸ πάν-
των, καθὼ νεόφυτοι, ἡ ἀνεκφράστως φοικτὴ καὶ φοβερὰ τῆς νήσου
κατὰ τῶν Χριστιανῶν μάστιξ. Ἐδημιουργήθη ὁμως καὶ τρίτη τις,
τῆς δευτέρας ταύτης οὕτως εἰπεῖν ἀντίρροπος, οὐχὶ εὐάριθμος, καὶ
αὕτη ἦν ἡ τῶν Τουρκορρωμηῶν ἢ Λινοβαμβάκων ἢ Κρυφῶν λεγομέ-

τῆς Συνόδου καὶ ἐλευσεται καὶ ὁ Λεγάτος ἐνταῦθα, μεθ' ὧν ἔν θέλη» (α).

Ἐκ τούτων δῆλον, ὅτι ἡ Σύνοδος ἀνεβάλλετο αὐτῆς ἐπ' ἀόριστον κατὰ τὸ μυστικὸν σχέδιον τοῦ Βασιλέως. Ἄλλ' οἱ τοῦ σχεδίου ἀμύητοι, ἐπειδὴ ἔβλεπον τὸν βασιλέα Μανουήλ καὶ τὸν πάπαν Ῥώμης ἴση συνεχομένους ἀμηχανία, παρεῖχον πίστιν τοῖς περὶ Συνόδου θρυλήμασι καὶ τὴν συγκρότησιν αὐτῆς λίαν προσεχῆ καὶ δὴ καὶ ἐπιχειμένην ὑπελάμβανον.

Καὶ τίς ἄρα γὰρ ὁ πολιτικὸς ἐκεῖνος λόγος, οὗ ἕνεκα ἡξίου ὁ Βασιλεὺς, ἵνα ἀναβάλληται τῶν ἐπισκόπων ἡ συνέλευσις ἀπὸ χρόνου εἰς χρόνον ἀόριστως; Γνωστὸς ἡμῖν οὗτος. Τὴν δὲ γνώσιν αὐτοῦ ὀφείλομεν κτῶ τούτῳ τῷ βασιλεῖ Μανουήλ. Διότι οὗτος περὶ τὰ ἔσχατα ὧν τοῦ βίου ἀπεκάλυψεν αὐτὸν τῷ υἱῷ αὐτοῦ καὶ διαδόχῳ Ἰωάννῃ, παρόντος καὶ τοῦ ιστοριογράφου Γεωργίου τοῦ Φραντζῆ. Οὗτος δὲ, καίτοι ἦν τῶν πρώτων καὶ πιστοτάτων τῆς βασιλικῆς αὐτῆς θεοαπόντων, ἀνῆκε μέχρις ἐκείνης τῆς ὥρας ταῖς τῶν ἀμυήτων τάξεσι καὶ ἐνόμιζεν, ὅτι ὁσονούπω ἀνυπερθέτως συγκροτεῖται ἡ πολυθρύλητος Σύνοδος, πίστιν διδοὺς τῇ διαδεδομένη φήμῃ.

Ὅτε ὁμως ἤκουσεν ἐκ τοῦ στόματος τοῦ Βασιλέως ἐξεληθόντα τὸν λόγον, οὗ ἕνεκα τὴν συγκρότησιν αὐτῆς οἱ Ἕλληνες ὄφειλον πάντοτε μετ' ἴσης σπουδῆς καὶ νὰ ἐπιζητῶσι καὶ νὰ ἀποφεύγωσιν, ἐξεπλάγη μὲν, ἐτήρει δ' ὁμως ἀπόρρητον. Καὶ δὲν ἀπεκάλυψεν αὐτόν, ὡς δὴ καὶ ὄφελε, πρότερον, ἢ ὅτε τὰ πάντα σὺν τῇ Αὐτοκρατορίᾳ ἀπώλοντο. Τότε δὲ καὶ ἐβεβαίωσε μεθ' ὄρκου τοῦ ἀποκαλυφθέντος διπλωματικοῦ ἀπορρήτου τὴν ἀλήθειαν. «Καὶ ἀκούσατε, λέγει, λόγους ἀληθεῖς, τὴν αὐτοαλήθειαν προβαλλομένου μου μαρτυρίαν» (β). Ἴδου δὲ καὶ αὐτολεξεῖ πᾶσα αὐτοῦ ἡ ἀφήγησις. «Ἐῖπεν ὁ αἰοίδιμος βασιλεὺς κύρ Μανουήλ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν βασιλέα κύρ Ἰωάννην, μόνος πρὸς μόνον κάμοῦ μόνον ἱσταμένου ἔμπροσθεν αὐτῶν. Καὶ ἐκπεσόντος λόγου περὶ Συν-

(α) Αὐτόθι, Τομ. Β' κεφ. ι'.

(β) Χρονικ. βιβλ. Β' κεφ. ιγ'.

όδου, ἔφη· υἱέ μου, βεβαίως καὶ ἀληθῶς ἐπιστάμεθα ἐκ μέσου τῆς καρδίας αὐτῶν δὴ τῶν ἀσεβῶν, ὅτι *λίαν* διατάλοισι φοβούμενοι, μήπως συμφωνήσωμεν καὶ ἐρωθῶμεν τοῖς δυτικοῖς Χριστιανοῖς. Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὅτι, εἰ τοῦτο γένηται, γενήσεται τι κακὸν μέγα κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν εἰρημέτρων Δυτικῶν δι' ἡμᾶς. Λοιπὸν τὸ περὶ τῆς Συνόδου μελέτα μὲν αὐτὸ καὶ ζήτηι καὶ μάλιστα, ὅταν χρεῖται ἔχῃς φοβῆσαι τοὺς ἀσεβεῖς· τὸ δὲ ποιῆσαι αὐτὴν μηκέτι ἐπιχειρησῆς αὐτό. Διότι, ὡς βλέπω τοὺς ἡμετέρους, οὐκ εἰσιν ἀρμόδιοι πρὸς τὸ εὐρεῖν μέθοδον καὶ τρόπον ἐνώσεως, εἰμὴ φροντίζουσι πρὸς τὸ ἐπιστρέψαι αὐτούς, λέγω τοὺς Δυτικούς, ὡς ἤμεν ἀρχῆθεν. Τοῦτο δὲ ἀδύνατον ὄντως. Σχεδὸν γὰρ φοβοῦμαι μὴ καὶ χεῖρον σχίσμα γένηται καὶ ἰδοὺ ἀπεκαλύφθησαν τοῖς ἀσεβέσιν».

Τοῦτο ἦν ἄρα τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τὸ πολιτικὸν ἀπόρρητον, ἐξ οὗ καθ' ἡμᾶς ἀπέρρεε καὶ μεθ' οὗ συνεδέετο ὁ πολυθρύλτος ἐκεῖνος μυστηριώδης ἐνωτικὸς τοῦ Βρυεννίου Λόγος. Ἐκ δὲ νεωτέρας, τέως μὲν ἀγνώστου ἱστορικῆς πηγῆς, ἐναγχος δὲ παρ' ἡμῶν ἐν τῇ συνοδικῇ τῆς Μόσχας βιβλιοθήκῃ ἀνακαλυφθείσης, πρὸς ταῖς ἄλλαις σπουδαίαις περὶ τῶν τότε πραγμάτων εἰδήσεσι καὶ τὸν χρόνον μαθηθάνομεν, καθ' ὃν ἐγένετο ἡ διὰ τοῦ Φραντζῆ φανέρωσις τοῦ πολιτικοῦ ἀπορρήτου.

Ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ (διδάσκει τὸ χειρόγραφον) ἐν ἔτει 1423 Φεβρουαρίου 9ῃ νέαν συνεκρότησε συνδιάλεξιν μετὰ τῶν τοῦ πάπα Μαρτίνου πρεσβευτῶν, ἄρτι ἀφικομένων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐπειδὴ δ' ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν ἔτει 1424 Φεβρουαρίου 22ῃ, ἔπεται, ὅτι τοῦ ἀπορρήτου τὴν φανέρωσιν ἐνώπιον τοῦ Φραντζῆ ἐποιήσατο τῷ υἱῷ αὐτοῦ διαρκουσῶν τῶν διαλέξεων τούτων· τουτέστιν ἐν τῷ τελευταίῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ ἔτει.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, οὐχὶ ἀπεικότως δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ πολλάκις πρότερον περὶ τοῦ προκειμένου διαλεχθεὶς μετὰ τοῦ υἱοῦ εὕρισκεν αὐτὸν πάντοτε ἀσύμφωνον καὶ διχογνωμοῦντα. Ἦδη δὲ τὸν τε θάνατον ἐγγὺς ὄντα καὶ τὴν συγκρότησιν τῆς ἀπαισίας Συνόδου δυνατὴν οὔσαν προαισθανόμενος διὰ τὸ κοῦφον τοῦ υἱοῦ, ἀγανακτήσας ἀπεκάλυψε τῷ

Φραντζή τὸ ἀπόρητον. Καὶ δὴ κατὰ τὸν ἐφεξῆς τρόπον. «Τοῦ δὲ Βασιλέως ἔδοξε μὴ δεξαμένου τὸν λόγον τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Μηδὲν δὲ εἰπὼν, ἀναστὰς ἀπῆλθε. Καὶ μικρὸν σύνουος γεγονῶς ὁ μακαρίτης καὶ αἰόδιμος πατὴρ αὐτοῦ, ἐμβλέψας πρὸς με, εἶπε· δοκεῖ τῷ βασιλεῖ τῷ υἱῷ μου εἶναι ἀρμόδιον Βασιλέα, πλὴν οὐ τοῦ παρόντος καιροῦ. Βλέπει γὰρ καὶ φρονεῖ μεγάλα καὶ τοιαῦτα, οἷα οἱ καιροὶ ἔχρηζον ἐπὶ τῆς εὐημερίας τῶν προγόνων ἡμῶν. Πλὴν τὴν σήμερον, ὡς παρακολουθοῦσιν ἡμᾶς τὰ πράγματα, οὐ Βασιλέα θ' ἔλει ἡμῶν ἢ ἀρχή, ἀλλ' οἰκονόμον. Φοβοῦμαι γὰρ μήποτε ἐκ τῶν ποιημάτων καὶ ἐπιχειρημάτων αὐτοῦ γένηται χαλασμός τοῦ ὄκου τούτου» (α).

Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Φραντζῆς. Ἡμεῖς δ' ἐκ τούτων διδασκόμεθα, ὅτι ὁ βασιλεὺς Μανουὴλ περισκοπῶν τὰ τοῦ Κράτους πράγματα καὶ πάντοθεν αὐτὰ πρὸς ὄλεθρον κλίνοντα βλέπων, οὐδὲν ἄλλο ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀμηχανίᾳ εὗρισκε κατὰ τῶν Τούρκων ἀμυντήριον ὄργανον, ἢ τὸ ἀνακινεῖν τὸ ζήτημα τῆς συγκροτήσεως τῆς περιεδομένης Συνόδου. Διότι, ὡς ἐνόμιζε, τοῦτο τῷ βουλευμῖαν φιλαρχίας πᾶσχοιτι πάπα ἡδύνατο νὰ προβάλλῃ πάντοτε ὡς δέλεαρ· τοῦτο ἡδύνατο ἀκινδύνως κατὰ τοῦ καιροφυλακτοῦντος Σουλτάνου νὰ ἐπιστεῖν ὡς ἐπίφοβον ὄπλον. Πλὴν ὡς ὄπλον, ὅπερ, ἵνα ἔχῃ διαρκῆ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν τελεσφόρον, ὄφειλεν ὑψοῦ μὲν διηνεκῶς νὰ κρατῆ, ἀλλὰ τὰς βολὰς αὐτοῦ οὐδέποτε ἐκκενῆ.

Καὶ φαίνεται ὄντως (τοῖς ἐπιπολῆς κρίνουσι) παράδοξον καὶ ἀλλόκοτον, ἴσως δὲ καὶ γελοῖον (τοῖς ἐπιπολαιοτέροις) τοῦτο τοῦ βασιλέως Μανουὴλ τὸ ὄργανον, ἐάν τε ὡς δέλεαρ θεωρηθῆ, ἐάν τε ὡς πολεμικὸν σκεῦος. Οὐδ' ἀγνοοῦμεν οἷαν τοῖς εὐτραπελευομένοις ἀποκαλύπτομεν σαρκαστικῆς χαριτολογίας πηγὴν, ἐκ τοῦ βυθοῦ τῆς λήθης τὰ τοιαῦτα ἀνέλκοντες διπλωματικὰ τεχνάσματα, δι' ὧν οἱ ἐν Βυζαντίῳ ἐσπούδαζον σοβαρῶς, ἵνα προλάβωσι τὸν ὄλεθρον τῆς ψυχорραγούσης Αὐτοκρατορίας. Ἄλλ' οἱ σπουδαῖοι, οἱ τὴν τότε ἱστορίαν ἐπισταμένως καὶ ἀπρολήπτως διαμελετήσαντες, πεί-

(α) Αὐτόθι.

θονται ἀδιστακτως καὶ ἀνομολογοῦσιν, ὅτι τοῦ μοιραίου ὀλέθρου καὶ τὴν ἐπ' ὀλίγας ἔτι στιγμὰς ἀναβολὴν ἐδικαιοῦτο ὡς τι μίγα νὰ θεωρῆ κέρδος ὁ τὰς μεταβολὰς καὶ ἐξαλλαγὰς τῆς ἀγχιστρόφου τύχης ἐξ οἰκείας μακρῆς καὶ πικρῆς πείρας διδαχθεὶς γέρων Βασιλεύς.

Μετὰ τὴν ἱστορικὴν ταύτην ἀναδρομὴν ὧρα νὰ δεῖξωμεν, πῶς τὸ πολιτικὸν τοῦτο τοῦ βασιλέως Μανουὴλ σχέδιον συσχετίζεται πρὸς τὸν περιαδόμενον ἐκεῖνον τοῦ Βρυεννίου Λόγον, καὶ πῶς οὗτος ὁ παρά πάντων μυστηριώδης νομισθεὶς καὶ καταδικασθεὶς νὰ διατελέσῃ ἐςκαὶ ἀπόρρητος ἐρμηνεύεται καὶ σαφηνίζεται προχειρότατα.

Ἔστω δ' ἐν προομιόις τοῦτο πρὸ πάντων γνωστόν, ὅτι ὁ βασιλεύς Μανουὴλ εἶχε τὸν Βρυέννιον πιστότατον φίλον καὶ εὐλικρινέστατον. Τούτου ἀποδείξεις εἶχεν ἂν τις πλείστας ὅσας νὰ προσαγάγῃ. Ἄλλ' ἡμεῖς τὰς μὲν ἄλλας διὰ τὴν συντομίαν ἐπὶ τοῦ παρόντος παρατρέχομεν, μίαν δὲ μόνην ἀναφέρομεν, τὴν καὶ πασῶν ἰσχυροτέραν, ἣτις μαρτυρεῖ, ὅτι ὁ βασιλεύς Μανουὴλ αὐτὸν ἀφῆκε μετὰ θάνατον τῆς διαθήκης ἐκτελεστήν. (α). Πρὸς φίλον τοίνυν πιστότατον καὶ εὐλικρινέστατον, ἔτι δὲ καὶ ἐπὶ σοφίᾳ πεφημισμένον καὶ ἐπὶ συνέσει καὶ ἐμπειρίᾳ πολιτικῇ ἐν τοῖς συγχρόνοις διαπρέποντα, εὐλόγως ὁ Βασιλεύς ἠδύνατο νὰ ἀποκαλύψῃ τῆς ἑαυτοῦ πολιτικῆς τὸ ἀπόρρητον σχέδιον. Καὶ οὐ μόνον εὐλόγως ἠδύνατο, ἀλλ' εἶχεν ἂν τις εἰπεῖν, ὅτι καὶ τὰ μέγιστα αὐτῷ συνέφερε τὸ κοινῶν αὐτὸν τοῦ πολιτικοῦ ἀπορρήτου καταστήσασθαι, μάλιστα διὰ τὸν ἐξῆς κυρίως λόγον· ὅτι τὸ μὲν ζήτημα τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν ἐνώσεως, καίπερ πολιτικὸν κατ' οὐσίαν, ἔφερεν ὁμῶς τύπον καθαρῶς θρησκευτικόν· ὁ δὲ Βρυέννιος καὶ ἦν καὶ ἐφημίζετο ὡς τῶν τότε θεολόγων ὁ διασημότερος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τίς ἂν ποτε ἠδύνατο νὰ ἀμφιβάλλῃ, περὶ τοῦ ὅτι γνώμη βασιλικῇ, ἢ μᾶλλον κοινῇ μετὰ τοῦ Βασιλέως βουλῇ ἀνεκλήρυττεν ὁ Βρυέννιος τὸν παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἀνακαλυφθέντα μυστηριώδη ἐνωτικὸν Λόγον; Ἡ, μᾶλλον εἰπεῖν, τίς ἐναργῶς νῦν

(α) Φραντζ. Αὐτόθι, Βιβλ. Β' κεφ. α'.

δὲν βλέπει, ὅτι ἀπὸ κοινοῦ ἐπίσης ἀμφοτέροι συνήργουν, ἵνα διασαλπίζηται οὗτος πανταχοῦ καὶ ὡς ἀληθῆς πιστεύηται;

Κατὰ γε τὴν ἡμετέραν κρίσιν τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ σχέδιον ὁ Βασιλεὺς δι' οὐδενὸς ἄλλου τρόπου ἠδύνατο νὰ διαπεράνη οὕτω καλῶς, ὅσον διὰ τῆς ἐπινοήσεως τοῦ βριεννείου Λόγου. Διότι δι' αὐτοῦ καὶ τοῦ πάπα ἡ εἰς ἑνωσιν, τουτέστιν ἡ εἰς ὑποδούλωσιν τῆς ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἐλπίς καὶ ἔφρασις ἐπηύξανεν ἔτι μᾶλλον, καὶ τοῦ τρομεροῦ Σουλτάνου ἡ κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁρμὴ ἰσχυρῶς περιεστέλλετο. Πρὸς τοῦτον δὴ τὸν τελευταῖον, τὸν Σουλτάνον, ἔλεγεν ἂν ὁ βασιλεὺς Μαουήλ (τὸ ἀπαλὸν τοῦ διπλωματικοῦ μυστηριώδους Λόγου ἰδίωμα εἰς τὴν τραχεῖαν στρατιωτικὴν διάλεκτον μεθερμηνεύων), ὅρξῃ οἶον ὄπλον μετὰ χεῖρας κρατῶ; Πῦρ κεραυνοφόρον ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἐρεῦγεται. Ὁ πάπας ἐσπὶ προθυμότητος εἰς συγκρότησιν τῆς Συνόδου· ἐγὼ δ' ἤδη κατέχω, ὡς ἀκούεις, καὶ τὸ ὄργανον, δι' οὗ ἀνυπερθέτως μέλλει νὰ συντελεσθῇ ἡ θρησκευτικὴ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως ἑνωσις. Ἀπέχου λοιπὸν τῆς κατὰ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐφόδου. Διότι ἐκείνη ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ἐφορμήσεις, ἔσται ἡ τελευταία τοῦ Κράτους σου.

Καὶ γίνεται νῦν μάλιστα φανερόν καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ πολιτικὸν τοῦ Βασιλέως σχέδιον ἦν ἀρρήτως καὶ ἀδιασπᾶστως συνδεδεμένον τῷ μυστηριώδει τοῦ Βριεννίου Λόγου. Ὡστε ἐὰν ἐκεῖνο ἐξομοιώσωμεν (ἐπὶ τὸ στρατιωτικώτερον τρόπον τινὰ) πρὸς πυροβόλον, οὗτος προώριστο νὰ χρησιμεύῃ αὐτῷ πρὸς βλήμα κεραύνιον. Διὸ καὶ ὅτε ἐκεῖνο ἐθραύσθη, ἀδρανὲς καὶ τοῦτο κατέστη καὶ ἄχρηστον. Ἐθραύσθη δ' οὐχὶ πρότερον, ἢ ὅτε ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης παρὰ τὴν βήτην τοῦ πατρὸς συμβουλὴν μετέβη σὺν ταῖς ἱεράρχαις τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας εἰς Ἰταλίαν καὶ συγκεκρότησεν ἐν Φερράρα καὶ Φλωρεντίᾳ τὴν ψευδώνυμον ἐκείνην μετὰ τοῦ πάπα Εὐγενίου Σύνοδον. Ἐκεῖ ὁ τλήμων διὰ φρενῶν κενότητα ὡς στρουθίον ἐν παγίδι συλληφθεὶς, κατηναγκάσθη δυσὶν θάτερον νὰ ἐκλέξῃ· ἡ ἑνωσιν μετὰ τοῦ πάπα, ἀρνηθεὶς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἢ ἐπάνοδον εἰς τὴν πατρίδα, ἀπογυμνωθεὶς τοῦ ὄπλου ἐκείνου τοῦ ἀμυντικοῦ.

Ἄλλ' ἦν ἤδη τοῖς πᾶσι πρόδηλον, ὅτι εἴτε οὕτως ἔπραττεν, εἴτε ἐκεῖνος, ἐπανεκαμπευεὶς οὐχὶ ἄλλως, ἀλλ' ἢ ὡς βορὰ ἐτοίμη τοῦ φοβεροῦ καὶ ἀπαισίου δράκοντος. Τοῦτο ἤδη καὶ αὐτός, ἀλλ' ὄψε λίαν, νοήσας καὶ εἰς τὴν μνήμην, ὡς φαίνεται, ἀναπολήσας τοὺς λόγους τοὺς πατρικοῦς, ὅτι, ἐν συγκροτῆσιν μετὰ τοῦ πάπα Σύνοδον, γενήσεται ὁ αἴτιος «τοῦ χαλασμοῦ» τῆς Αὐτοκρατορίας, ἵνα τὰς ἰδίας μειώσῃ εὐθύνας, ἠτέθησεν ἀριλοστόργως πρὸς τὴν μνήμην τοῦ πατρὸς καὶ τὴν τοῦ φίλου αὐτοῦ Βρυεννίου. Ἐπίσημα δ' εἰς τὰ ψευδολογήματα, ἃ ἐψευδολόγησεν ὁ τάλας ἐν Φλωρεντία ἐνώπιον τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν καὶ τῶν αὐλικῶν θεραπόντων, πάντων ὁμοίως ἐν καταπλήξει παρισταμένων καὶ θεωμένων τὸν ἐπὶ μεμβράνης γεγραμμένον παπικὸν Ὅρον, ὅστις προῖκετο εἰς ὑπογραφήν. «Τοῦτο τὸ ἔργον τῆς ἐνώσεως, εἶπεν, οὐκ ἤρξατο γίνεσθαι ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἤρξατο κατασκευάζειν τοῦτο ὁ αὐθέντης μου ὁ Βασιλεὺς, ὁ πατὴρ μου . . . καὶ ἐφίετο τοῦ τελειῶσαι αὐτήν, ὡς καλήν, . . . οὐκ ἔφθασε δὲ εἰ εἶν ταύτην τετελεσμένην· διὸ καὶ ἐπαφῆκέ μοι, ἵνα τελειώσω αὐτήν. Καὶ ἐστὶ τὸ ἔργον ἐκείνου, καὶ ὡς ἀπ' ἐκείνου πράττω τοῦτο καὶ αὐτός. Καὶ οὐ μόνον δὲ ἐκεῖνος (ἐφίετο), ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ λόγιοι καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἐξ ὧν ἔφθασα καὶ ἐγὼ τὸν κύρον Ἰωσήφ, ὅστις ἔλεγεν ἔχειν καὶ τὸ ἐνωτικὸν ἐκεῖνο καὶ ἀληπτον» (α).

Ἄλλ' ὅτι τὴν ὅλως ἀντίθετον τοῖς ῥηθεῖσι γνώμην περὶ Συνόδου διετέλει ἔχων ὁ Βασιλεὺς πατὴρ, ἐν τοῖς ἀνωτέρω σαφέστατα δείκνυται. Ὅτι δὲ καὶ ὁ Βρυένιος ὑπὸ τοῦ Βασιλέως συκοφαντεῖται, ὡς θιασώτης παριστάμενος τῶν εἰς συγκρότησιν ἑλληνοπαπικῆς Συνόδου συντελεσάντων, πιστοποιοῦσιν αὐτοῖ αὐτοῦ οἱ λόγοι, οὓς ὁ ἱστορικὸς Συρόπουλος, ἐκ τοῦ στόματος αὐτοῦ ἀκούσας, τῇ ἱστορίᾳ παρέδωκεν (β).

(α) Συρόπ. Ἰστ. τῆς ἐν Φλωρ. Συνόδ. Τμ. Θ' κεφ. ξ'.

(β) Αὐτόθι, Τμ. Β', κεφ. ιξ'. «Μετὰ παραδρομὴν (λέγει ὁ ἱστορικὸς) καιροῦ (ἀπὸ τῆς ἐν τῇ παλατιανῇ αἰθούσῃ γενομένης συνελεύσεως τῶν ἀρίστων, ἵνα βουλευσῶνται περὶ ἑλληνοπαπικῆς Συνόδου 1431;) πρὸς

Καὶ τσαῦτα περὶ τοῦ περιμαχήτου ἀλήπτου ἐνωτικοῦ τοῦ Βρυενίου Λόγου. Ἴσως ἰκανὰ εἰς τὸ πείσαι τὸν ἀναγνώστην, ὅτι τὸ μέχρι τοῦδε ἀνερμηνευτον νομιζόμενον καὶ ἀκατάληπτον ἐγένετο κατάληπτόν, καὶ τὸ γριφῶδες καὶ ἀχλυῶδες καὶ σκοτεινὸν ἐφωτίσθη τῷ φωτὶ τῆς ἱστορίας· τοῦθ' ὅπερ καὶ ἔδει δεῖξαι.

τὸν διδάσκαλον κύρον Ἰωσήφ κατὰ τὸ εἰωθὸς ἐμοὶ παραγενόμενος καὶ λόγων κινήθέντων τῶν περὶ τῆς ζητουμένης Συνόδου, ἤκουσα αὐτοῦ εἰρηκότος μοι· ὅτι ἐγὼ ἄφ' οὐπὲρ ἤκουσα ὅσα ἐν τῇ Παλατιανῇ ἀκήκοα· (καὶ ἐπὶ τούτοις ἐκπληκτικόν τι βοήσας καὶ τὴν χεῖρα κατὰ τὸ στόμα θέμενος) ἔκτοτε ἔγνων, ἔφη, ὡς οὐδὲν τι ἀγαθὸν ἐνταῦθα γενήσεται. Ἀντέστην γάρ, εἶπε, πρὸς ἐκεῖνο τὸ βούλευμα καθὼς ἠδυνάμην· ὡς δὲ εἶδον προβαῖνον καὶ τελειούμενον, εἶπον πρὸς ἑμαυτόν, ὡς ἐπεὶ ὁ Ἰωσήφ οὐ παρέσται, οὐδὲ ὄψεται τὸ βουλευόμενον, ποιησάτωσαν, ὡς βούλονται·

11-5

ТИХ

